

LE MONDE *diplomatique*

MAGYAR KIADÁS

2015. január

Egy embargó tanulsága

SERGE HALIMI

A tavaly novemberi választási veresége úgy tűnik szárnyakat adott az Amerikai Egyesült Államok elnökének. Amikor 2008-ban nagy fölényrel beválasztották a Fehér Házba és két éven keresztül kényelmes parlamenti többsége volt, ez az előny csak egy szűkre szabott egészségügyi reformra volt elegendő, illetve az ádáz, ellene mindenre elszánt a republikánus képviselők[1] folyamatos rábírására, hogy az ügyben kompromisszumot kössenek.

Azóta viszont hogy pártja kikapott a féldős választásokon, a személyes karrierje pedig a vége felé bukácsol, Barack Obama bátor lépésekre szánta el magát. Fontos klíma-megállapodást kötött Kínával, amnesztiát adott öt millió illegális bevándorlónak, majd javaslatot tett a diplomáciai kapcsolatok helyreállítására Havannával. Lehet, hogy az amerikai demokráciában az elnök csak akkor hozhat ésszerű döntéseket, ha nem kell már figyelnie se fanatikus szenátorra, se vagyonos lobbyszervezetre?

A John F. Kennedy által 1962-ben elrendelt Kuba-ellenes embargó olyan mértékben sérti a nemzetközi jogot, hogy a világ összes országa, Izrael kivételével, évente ítélte el Washington ügyét[2]. Érezték, hogy az USA által felhozott tiszteletre méltó érveken túl – emberi jogok és a lelkiismereti szabadság, amelyekről egyébként mindenki tudja, mennyire „lelkiismeretesen” betartják a szaúdi jóbarátnál vagy épp Guantánamón – főleg dühödt csalódásuknak adtak csak hangot. Hiszen alig néhány hajításra Florida partjaitól egy kicsi ország hosszan és majd’ egyedül mert makacsul ellenállni az amerikai birodalomnak. Ezt a csatát a méltóságért, a szuverenitásért és a függetlenségért végül Dávid nyerte meg.

De milyen állapotban... ha Washingtonnak nem is sikerült elérnie Havannában a „rendszerátalakítást”, az a kubai minta, amitől tartott és fékezni akarta, elpusztult. „Még nálunk se működik” ismerte el Fidel Castro 2010-ben, így támogatta meg testvére, Raoul által bevezetett „liberális” reformokat. A sziget szinte mindenben függött a szovjet bloktól, így annak szétesése után a kubaiak vásárlóereje összeomlott. A legtöbben csak nagyon takarékosan és nem mindennapi leleményességgel[3] képesek túlélni gazdaságuk összeomlását. Kubában, a liberalizálás most azt jelenti, hogy a foglalkoztatottakat, akik többnyire mind az állam alkalmazottai, hagyják, hogy tulajdonosai legyenek egy kiskereskedésnek, amely majd alkalmazza őket.

Hogy igazolja történelmi döntését, amelyet egyébként az üzletelésre máris kész amerikai óriásvállalatok, mint az American Airlines, Hilton, PepsiCo, stb. lelkesen üdvözöltek, Obama elnök megjegyezte: „se nekünk se a kubai népnek nem érdeke, hogy Kuba összeomljon. Még ha sikerülne is – egyébként nem sikerült ötven éven keresztül – ma már tudjuk, hogy az országok akkor akarnak tartós átalakulást, amikor a népeiket nem ítéljük káoszra.” Nem marad más hátra Washington, Berlin, London és Párizs számára, hogy nem megvárva a következő ötven évet, ezt az elvet alkalmazzák Moszkvára is.

Fordította: Morva Judit

[1] Lásd: Peut-on réformer les Etats-Unis? [Megreformálható-e Amerika?], *Le Monde diplomatique*, 2010. január <http://www.magyardiplo.hu/2010-január/141-megreformalhato-e-amerika>

[2] 2013-ban, az ENSZ Közgyűlésén, Palau, a Marshall-szigetek és Mikronézia tartózkodtak a szavazástól ebben a kérdésben.

[3] Renaud Lambert: Ainsi vivent les Cubains [Így élnek a kubaiak], *Le Monde diplomatique*, 2011. április

---

A média háborúja és a propaganda diadala

John Pilger

Súlyos etikai és szakmai kérdések nyomasztják manapság a világot: Miért adja meg magát az újságírás a propagandának? Miért bevett gyakorlat a cenzúra és a hírtorzítás? Miért válik a BBC oly' gyakran a ragadozó hatalom szócsövévé? Miért tévesztik meg olvasóikat olyan újságok, mint a New York Times és a Washington Post? Miért nem tanítják meg rá a fiatal újságírókat, hogy megértsék a média igazi célját: hogy kétségbe vonják a fennkölt állításokat és megkérdőjelezzék a hamis tárgyilagosság alantas céljait? Miért nem értetik meg velük, hogy a hivatalos média lényege nem az információ, hanem a hatalom?

Nyomasztó kérdések ezek. A világ egy nehéz háborúval néz szembe, talán egy nukleáris összecsapással, emellett az Egyesült Államok eltökélt szándéka Oroszország, végső fokon Kína elszigetelése és provokálása. Az igazság a feje tetejére állt, kifordult magából és mindezt újságírók követték el, ideértve azokat, akik a 2002-es iraki vérfürdőhöz vezető hazugságokat terjesztették. A kor, amiben élünk, olyan veszélyes és a közfelfogás annyira eltorzult, hogy a propagandát már nem tarthatjuk „láthatatlan kormányznak”, miként azt Edward Bernays mondotta, ugyanis a propaganda már maga a kormány. Közvetlenül, ellentmondásoktól sem tartva diktál nekünk, legfőbb célja uralkodni rajtunk. Befolyásolja azt, ahogyan a világot érzékeljük, és azt a képességünket, amivel megkülönböztetjük az igazságot és hazugságot egymástól.

Bűnös kormányok és az új valóság

Az információ kora valójában a média kora. Ismert fogalmak a médiaháború, médiacenzúra, média démonizálás, médiamegtorlás, média megtévesztés: mindezek szürreális futószalagon gyártott engedelmes klisék és hamis feltételezések. Az új „valóság” megalkotásához szükséges hatalom már rég kialakult. Negyvenöt évvel ezelőtt, a „Greening of America” című könyv kiadása szenzáció volt. A könyv címlapján ez állt: „Egy forradalom közeleg. Ez másfajta forradalom lesz, mint a megelőzők. Ez az egyéntől fog kiindulni.”

Annak idején az Egyesült Államokban dolgoztam tudósítóként és emlékszem, hogyan vált egyik napról a másikra guruvá Charles Reich, a fiatal szerző, a Yale egyetem tanára. Üzenete annyi volt, hogy az igazmondás és politikai cselekvés nem váltak be, csak a „kultúra”, a lelkiismeretvizsgálat tudja megváltoztatni a világot. Néhány év múlva, a profittól hajtva, az „én-izmus” kultusza legyőzte a közös cselekvést, a társadalmi igazságosság és internacionalizmus tudatát. Az osztályok, nemek és fajok elkülönültek egymástól. A személyes politikává vált és a média volt az üzenet. A hidegháború során, az új „fenyegetések” fabrikálása kiegészült azok politikai megzavarodásával, akik, 20 évvel korábban azt hevesen elleneztek volna.

2003-ban filminterjút készítettem Washingtonban Charles Lewis-szel, a kiváló amerikai oknyomozó újságíróval. A néhány hónappal azelőtt kezdődött iraki invázióról beszélgettünk. Megkérdeztem őt: „Mi lenne, ha a világ legszabadabb médiája kétségbe vonná és megvizsgálná George Bush és Donald Rumsfeld állításait ahelyett, hogy közreadná az azóta durva propagandának bizonyult vádjait?”. Ő azt válaszolta, ha mi, újságírók a munkánkat végeztük volna, akkor „nagyon nagy esély lett volna arra, hogy nem támadjuk meg Irakot.” Ez sokkoló állítás, melyet egy másik híres újságíró is megerősített, akinek a kérdést feltettem. Dan Rather, a CBS televízió

korábbi munkatársa ugyanezt mondta. David Rose, az Observer vezető újságírója és a nevük elhallgatását kérő BBC producerek szintén ezt válaszolták.

Más szavakkal, ha az újságírók a munkájukat végezték volna, ha kérdéseket tesznek fel, ha megvizsgálják a propaganda állításait, ahelyett hogy megerősítik azokat, akkor férfiak, nők, gyerekek százazrei mai is élnének; nem kellett volna millióknak otthonaikból elmenekülniük, a szunniták és siiták közötti vallási háború nem robbant volna ki, és a hírhedt Iszlám Állam ma nem létezne. Még ma is, milliók utcai tiltakozása ellenére, a nyugati országok közvéleménye nagy része nem sokat tud a kormányaink által elkövetett bűnök valódi nagyságáról. Még kevesebben vannak tisztában azzal, hogy az inváziót megelőző 12 év során az amerikai és angol kormány holokausztot okozott azzal, hogy megtagadta az iraki civil lakosságtól az élethez szükséges eszközöket.

Az iraki háború és az újságírók felelőssége

Ezek a kijelentések egy vezető angol tisztségviselőtől származnak, aki az 1990-es években az Irak elleni szankciókért felelt. Ez voltaképp középkori hadviselés volt, és az Unicef jelentése szerint fél millió, öt évesnél kisebb gyerek halálát okozta. A tisztviselőt Carne Rossnak hívják. A londoni külügyminisztériumban úgy ismerték őt, mint Misztér Irak. Ma ő az „igazmondó”, aki elmondja, hogyan vezetik félre a kormányok a közvéleményt és hogyan terjesztik az újságírók készségesen a hazugságokat. „Az újságírókat hamis, cenzúrázott hírekkel etettük” mondta nekem, „vagy kiüldöztük őket”. Denis Halliday volt az, aki megkongatta a harangot és véget vetett ennek a szörnyű, néma időszaknak. Mint az ENSZ akkori főtítkárhelyettese és vezető iraki tisztségviselője, inkább lemondott, mintsem hogy bevezessen olyan intézkedéseket, melyeket népiirtásnak tartott. Becslése szerint több mint egy millió iraki halálát okozták a szankciók.

Ami akkor vele történt, tanulságos volt. Félretették. Vagy megrágalmazták. Jeremy Paxman, a BBC Newsnight program műsorvezetője ráírvallt: „Csak nem Szaddam Husseint védelmezi?” A Guardian című napilap ezt nemrégiben „Paxmann legemlékezetesebb pillanataként” jellemezte. Paxman a múlt héten írt alá egy 1 millió fontot érő könyvszerződést.

Az elnyomás kiszolgálói jól végezték a dolgukat. Nézzük a következményeket. 2003-ban a CommRes felmérés kimutatta, hogy az angol közvélemény többsége szerint az iraki háború áldozatainak száma tízezernél kevesebb volt, – vagyis töredéke a valós számoknak. Az Irakból Londonba vezető véres lábnyomokat csaknem tisztára mosták. Rupert Murdoch a médianépség keresztapjának tekinthető, senki ne kételkedjen 127 újságjának kibővült hatalmában, a 40 milliós példányszámban és a Fox hírcsatornáiban. De a Murdoch birodalom befolyása nem nagyobb, mint amit a széles médianyilvánosság visszatükröz.

A leghatékonyabb propaganda nem a Sun című napilap vagy a Fox hírcsatorna, hanem a mögötte álló liberális holdudvar. Amikor a New York Times magazin az állította, hogy Szaddam Husseinnek tömegpusztító eszközei vannak, az olvasók azért hitték el a hamisított bizonyítékokat, mert a hírt nem a Fox News, hanem a New York Times hozta le. Ugyanez igaz a Washington Post és a Guardian esetére is, mindkét újság döntő szerepet játszott abban, hogy olvasóikat felkészítették egy új és veszélyes hidegháború elfogadására. Mindhárom liberális újság az ukrán eseményeket ellenséges orosz cselekményként tálalta, holott valójában a fasiszták vezette államcsíny az USA műve volt, német és NATO támogatás mellett.

A manipulált valóság

A valóság kiforgatása annyira elterjedt, hogy miközben Washington katonailag bekeríti és megfélemlíti Oroszországot, a problémát nem is vitatják. A hírek között sem szerepel, de elfojtottan ott rejtőzködött egy befeketítő, mocskolódo kampány mögött, amelyben az első hidegháborúban felnőttem. Megint eljön a gonosz birodalma és meghódít, egy másik Sztálin, vagy perverz módon, egy még rosszabb, egy új Hitler vezetésével.

Az Ukrajnával kapcsolatos valóság elhallgatása a legteljesebb manipulációk egyike, amire emlékszem. A Kaukázusban és Kelet-Európában a II. világháború óta kialakult legnagyobb nyugati katonai csapatmozgásokat kitörölték a hírekből. Ukrajna titkos washingtoni támogatásáról és a kelet-ukrajnai lakosság elleni bűnökért felelős neonáci csapatok felelősségéről nem írtak.

Olyan bizonyítékokról, amelyek ellentmondanak a propagandának, mely szerint Oroszország a felelős a maláj utasszállító gép lelövéséért, nem írnak az újságok. A cenzor újra meg újra az állítólag liberális média. Nem hoz tényeket, nem mutat be bizonyítékokat. Egy újságíró egy oroszbarát vezetőt azonosított Ukrajnában, hogy ő lőtte le a repülőgépet. És mi volt a bizonyítéka? Hogy démonnak nevezték azt a rettenetes embert, és megfélemlítette az újságírókat...

Sokan ügyködtek azon a nyugati médiában, hogy úgy állítsák be az Ukrajnában élő orosz etnikumhoz tartozó lakosságot, mint akik kívülállók a saját országukban. Soha nem olyan ukrán embereknek láttatták őket, akik Ukrajnán belül akartak szövetséget létrehozni, és szinte sohasem olyan ukrán állampolgároknak, akik a választott kormányuk elleni külföldiek által szított puccsok ellenállni.

Amit az orosz elnök mond, annak nincs következménye. Ő egy hitvány báb, akit büntetlenül lehet gyalázni. Egy amerikai NATO parancsnok, egy bizonyos Breedlove tábornok direkt a „Dr. Strangelove” című filmből mindenfajta látható bizonyíték nélkül, rutinszerűen beszél orosz invázióról. Ahogyan ő megszemélyesíti Stanley Kubrick filmjében Jack D. Ripper tábornok figuráját, telitalálat.

Negyvenezer ruszkit vontak össze a határnál – mondja Breedlove. Ez elég volt a New York Timesnak, a Washington Postnak és az Observernek. Ez utóbbi újság korábban hazugságokkal és koholmányokkal tüntette ki magát, melyekkel az angol miniszterelnök, Tony Blair iraki invázióját támogatták, mint azt egykori riportere, David Rose feltárta. Ez már majdnem olyan élmény, mint egy osztálytalálkozó. A Washington Post hangadói ugyanazok a szerkesztőségi újságírók, akik kész ténynek nyilvánították azt, hogy Szaddam Hussein tömegpusztító fegyverekkel rendelkezik.

Robert Parry írta: „Ha tudni akarod, hogy keveredhetne a világ a III. világháborúba – úgy ahogy egy évszázada az I. világháborúba, – csak annyit kell tenned, hogy tanulmányozod azt az örültséget, ami az USA teljes politikai és médiastruktúrájában Ukrajna kapcsán kialakult: már a kezdetén mindenkit hatalmába kerített a fehér és fekete sapkások ellentétének hamis narratívája, nem számítottak sem a tények, sem az értelem.”

Robert Parry volt az oknyomozó újságíró, aki feltárta az Irán-Contra botrányt, melyben fény derült arra, hogy az amerikai titkosszolgálat támogatta a nicaraguai kontrákat. Ő vizsgálta a média központi szerepét ebben az orosz külügyminiszter által hazárdjátéknak nevezett ügyben. De kérdezem, játék az, amikor egy szűk hídon két autó nagy sebességgel száguld egymással szemben? Amikor e sorokat írom, az USA kongresszusa a 758-as számú határozatról szavaz, ami dióhéjban azt mondja ki: „Készülj fel egy Oroszország elleni háborúra”.

Irányított tájékoztatás és a szabadság illúziója

A XIX. században Alexander Herzen író úgy jellemezte a szekuláris liberalizmust, mint „az utolsó vallás, annak ellenére, hogy egyháza nem másvilági, hanem evilági egyház”. Ma ez az isteni jog sokkal erőszakosabb, veszélyesebb bárminél, amit a muzulmán világ okozhat, jóllehet talán legnagyobb diadala a szabad és nyitott tájékoztatás illúziója. A hírekben egész országokat tüntetnek el. Szaúd-Arábia, az extrémizmus és a nyugat által

támogatott terrorizmus forrása, róla nincs mit írni, kivéve, ha leviszi az olajárakat. Jemen tizenkét év óta túri az amerikai drónok támadásait. Ki tud erről? Kit érdekel ez?

2009-ben a University Centre West Anglia (Nyugat-Anglia Egyetem) nyilvánosságra hozta tanulmányát, amelyben a BBC által az elmúlt tíz év alatt Venezueláról készített tudósításokat elemezték. A 304 rádióriport közül csak három akadt, amiben Hugo Chavez kormányának intézkedései közül bármit is pozitívnak minősítettek. Az emberi történelem legnagyobb oktatási programja alig kapott futó említést. Európai és amerikai olvasók és nézők milliói szinte semmit nem tudnak a jelentős, esélyt adó latin-amerikai változásokról, melyek közül sokat Chavez inspirált. A BBC, a New York Times, a Washington Post, a Guardian és a többi, tiszteletre méltó nyugati média mind rosszhiszeműek. Chavez még halálában is gyalázták. Kíváncsi lennék, hogyan tanítják ezt majd az újságíró iskolákban?

Miért vannak arról emberek milliói Angliában meggyőződve, hogy a „megszorító” intézkedésnek nevezett kollektív büntetés szükségzerű? A 2008-as gazdasági összeomlást követően az egész rothadt rendszer lelepleződött. Szempillantás alatt sorba állították a bankokat, mint a bűnözőket, akiknek kötelezettségeik vannak a társadalommal szemben, amit előzőleg becsaptak. De néhány hónap múlva, eltekintve néhány, a túlzott vezetői jutalom miatt kitört botránytól, az üzenet megváltozott. A bűnös bankvezetők fényképei eltűntek a bulvárlapok címdalairól, és a megszorításnak nevezett intézkedések egyszerű emberek millióinak zsebében kotorásztak.

Pimaszság volt-e valaha is a bűvészmutatvány? Mára az angol civilizált élet sok elemét leépítették, hogy a család révén keletkezett adósságokat visszafizessék – a gazemberek adósságait. A „megszorítások” okozta elvonások nagyságát 83 milliárd fontra becsülik. Ez majdnem pont annyi, mint az adótömeg, amit ugyanezen bankok és vállalatok, pl. az Amazon vagy Murdoch csoporthoz tartozó kiadó, a News UK elcsaltak. Ráadásul, a csaló bankok évi 100 milliárd font támogatást kapnak biztosítási és garanciális költségekre, amely összeg elég lenne az egész angol egészségügy finanszírozására.

Ki mondja el a többség igaz történetét?

A gazdasági válság tiszta propaganda. Ma extrém politika uralja Angliát, az USA-t, Európa nagy részét, Kanadát és Ausztráliát. De ki áll ki a többségért? Ki mondja el az ő történetüket? Ki fogja feljegyezni az igazságot? Nem az újságíróknak kellene ezt elvégezniük? 1977-ben Carl Bernstein, Watergate híresség felfedte, hogy több mint 400 újságíró és hírszerkesztő dolgozott a CIA-nek. Beleértve a New York Times, a Time és TV Networks szerkesztőseit. 1991-ben Richard Norton Taylor a Guardian szerkesztőségéből hasonló ügyeket hozott nyilvánosságra. Ma ezekre már semmi szükség. Kétkedem abban, hogy bárki is fizetett volna a Washington Post-nak vagy sok más médiavállalkozásnak, hogy Edward Snowdent a terrorizmus támogatójaként vádolják. Kétkedem abban, hogy valaki is fizessen azoknak, akik rendszeresen rágalmazzák Julian Assange-ot. Igaz, számtalan más jutalmazási forma létezik.

Számomra világos, az Assange által kiváltott ekkora düh, gyűlölet és féltékenység fő oka, hogy ő rántotta le a leplet a politikai elit korruptségéről, holott eredetileg ezt a feladatot az újságírók tűzték zászlójukra. A feltárások rendkívüli korszakának előfutáraként Assange azzal szerzett ellenségeket magának, hogy rávilágított erre, ezzel megszégyenítette a médiát őrző cerberusokat, nem utolsósorban azon újságokat, melyek publikálták és kisajátították az ő hírlapi szenzációját. De nemcsak célponttá, hanem arany tojást tojó tyúkká is vált. Búsás könyv- és hollywoodi filmszerződések köttettek, médiakarrierrek indultak a WikiLeaks és alapítói köpönyegéből. Emberek sok pénzt kerestek vele, miközben a WikiLeaks a túléléséért harcolt.

Minderről Stockholmban említést sem tettek december 1-jén, amikor a Guardian szerkesztője, Alan Rusbridger megosztva kapta Edward Snowdennel a Helyes Életmód alternatív Nobel-békedíjat. Sokkoló volt, hogy ezen az eseményen Assange nevét és a WikiLeaks-et még csak meg sem említették, mintha nem is

léteznének. Senki nem szólalt fel azért az emberért, aki a digitális feltárás úttörőjeként feltálalta a Guardiannek a történelem egyik legnagyobb médiaszenzációját... Emellett Assange és az ő WikiLeaks csoportja menekítette ki Hongkongból briliáns módon Snowdent, de erről sem hangzott el egyetlen szó sem.

Ami ezt a megsemmisítő cenzúrázást ironikussá, megrendítővé és szégyentelenné teszi, hogy a ceremóniát a svéd parlamentben tartották, melynek gyáva csendje illett is a stockholmi groteszk jogtipráshoz. Jevtusenko, a disszidens szovjet költő szavaival: „Ha az igazságot a hallgatás helyettesíti akkor a hallgatás hazugság”.

Pont ezt a fajta csendet kell az újságíróknak megtörniük. Tükörbe kell néznünk. Számon kell kérnünk a hatalomtól és egy zavart elmét szolgáló felelőtlen médiától, amelyek világháborúval fenyegetnek. A XVIII. században Edmund Burke írta a sajtó szerepéről, hogy az a negyedik hatalmi ág, ami a hatalmasokat ellenőrzi. Igaz volt ez valaha is? Természetesen ezt nem lehet meg nem törtéنتé tenni. Amire szükségünk lenne, egy ötödik hatalmi ág: egy olyan újságírás, amelyik megfigyel, elemez és elutasítja a propagandát és arra tanítja a fiatalokat, hogy a nép ügynökei legyenek, ne a hatalomé. Arra van szükségünk, amit az oroszok peresztrojkanak hívtak, a leigázott tudás felkelésére. Ezt nevezném én igazi újságírásnak.

Száz év telt el az I. világháború óta. Riportereket tüntettek ki és ütöttek lovaggá a hallgatásukért és lepaktálásukért. Az öldöklés tetőfokán David Lloyd George angol miniszterelnök bevallotta C.P. Scottnak, a Manchester Guardian szerkesztőjének: „Ha az emberek valóban tudnák (az igazságot), a háború holnap befejeződne; természetesen ők nem tudják az igazságot, én meg nem tudom, hogy fejezzem be”.

Itt az ideje, hogy megtudják.

Fordította: Demény Győző

Teng Hsziao-ping, a tévésztár

Jordan Pouille

A kínaiak többsége számára Teng Hsziao-ping az a felelős politikus, aki megnyitotta az ország kapuit, s Kínát a fejlődés és a kapitalizmus felé fordította. Olyan ember, akit a hatalmon lévők nemcsak elfogadnak, de hivatalosan is nagyra értékelnek. Nem fukarkodtak a költségekkel, amikor megalkották a Tengről szóló tévésorozatot, amely meglehetősen komoly közönségsikert aratott. A tévénezők a mindentudó vezér szokásos képéhez képest egy másik embert fedezhettek fel életének különböző mozzanatain keresztül.

Egy házikó mélyén egy apa masszírozza megbénult fia hátát. Gyengéd pillantások és csendes tekintetek. Teng Hsziao-ping, későbbi kínai vezető ápolja Pufang fiát, akit nyolc évvel korábban – a kulturális forradalom idején – a vörösgárdisták kidobtak az egyetem harmadik emeletéről. Ezek a tévésorozat kezdő képei.

2014. augusztus 8. és szeptember 8. között hétfőtől péntekig naponta kétszer 45 perces epizódokban vetítették le a sorozatot a CCTV-1 – az első számú állami televíziós csatorna – nézőinek. A sorozat bemutatta a „kis kormányos” 1976 és 1984 közötti életét és munkásságát. (Tehát a Tienanmen téri diákmozgalom 1989-es leverése előtt.) A televíziós esemény egybeesett a Kínát 1979 óta a nyitásra bátorító Teng Hsziao-ping születésének 110. évfordulójához kapcsolódó ünnepségekkel.

Az első rész a családjá körében – és Mao 1976. szeptember 9-én bekövetkezett haláláig házi őrizetben – élő Teng napirendjét mutatja be. A kulturális forradalom ekkor még hivatalosan nem fejeződött be: néhány „szemüveges” – a sanyargatott értelmiségieket hívták így – még árnyékszékeket tisztogatott a pekingi *hutongok*ban (a jellegzetes, keskeny utcákban). A Tiltott Várostól nyugatra, a Szidan negyedben, a Szabadság Falát forradalmi üzenetek borították be. A hadsereg azonban letartoztatja a „négyek bandáját”, „hogy Kína ne süllyedjen a káoszba” – mondja egy tiszt narrátorként. A hírek hallatán Teng felesége forró könnyeket hullat, míg férje a sokadik cigarettáját szívja, majd átöleli a gyerekeit. Vége a fogságnak. Teng nem lesz többé üldözött, s új életről álmodhat.

Az öt év előkészület, 112 nap forgatás, hét hónap utómunkálat és 120 millió jüan (15 millió euró) eredményeként létrejött *Teng Hsziao-ping a történelem keresztútján* c. filmsorozat a költségek területén versenyre kel az olyan sokkal frivolabb sorozatokkal, mint amilyen a *Zsen Huan legendája* vagy a *Di Renzsi, a csodálatos detektív*. A sorozatban két tekintélyes hivatalosság jelenik meg szakértőként a nyilvánosság előtt: Leng Rong, a Kínai Kommunista Párt (KKP) központi munkaügyi és szervezési hivatalának elnöke és Vang Dong-ming, Teng szülővárosának párttitkára.

Kína számára az egyetlen járható út

A sorozatot 10 ezres példányszámban DVD-n is kiadták, s a KKP városi tanácsosai között terjesztik szerte az országban, hogy „segítség őket a véleményformálásban” – írja a *Zsemnin Zsibao*.^[1] Előbemutatót tartottak a Népi Nagycsarnokban, s ütemezett vetítéseket a szecsuáni iskolákban, hiszen a főhős Szecsuánból származott. A közelség – ez tűnik a rendezők kulcsszavának. Teng parasztnak gyereke volt, s az őt megtestesítő színész erős szecsuáni tájszólást kölcsönzött neki. Mikor Tenget a KKP 1977-ben újra felelős pozícióba emelte, először az oktatás és a tudomány területén, munkatársait meghívta a főváros legjobb hoteljébe. Megcirógatta őket, s kedves hangon beszélt velük. Teng nagyon gyorsan felvette a lágyszívű reformer szokásait.

A sorozat a pragmatikus vezetőt is bemutatja, aki elszánta magát a forradalmi erőszak évtizedei nyomán megroggyant ország felemelésére. Híres mottóját – „A gyakorlat az igazság ellenőrzésének egyetlen kritériuma” – láthatóan a sorozat rendezője is szó szerint alkalmazta: Amikor az egyik rész a hatalom valamely döntésére koncentrált, a következő rész bemutatta a választott út következményeit a terepen. Például az egyetemek 1978-as újraindítása és az egyetemi vizsgák újbóli bevezetése után a sorozat részletesen bemutatta azokat a farmokat is, ahová a városi fiatalok egy teljes generációját deportálták egészen a '70-es évek végéig.

Bár a nézőszámokat nem közölték, a sorozat megtalálta a közönségét. „Kínában az emberek a politikát nem valami rajtuk kívül álló dologként szemlélik. Itt most a néző betekintést kapott a zárt ajtók mögötti találkozó világába. Megmutatták nekünk a hatalmi mechanizmusok összetettségét, s azt, hogy a döntéseket nem egy ember hozza, ahogy azt naivságunkra építve oly sokáig elhitették velünk.” – mondja a 34 éves Ding-ding asszony, pekingi alkalmazott, a sorozat hűséges nézője, aki kényelmi okokból a sorozatot az internetről letöltve nézte meg. Ahogy oly sok kínai.

Forradalmi múltját eltemetve, Kína Teng érkezésével a kapitalizmus útjára lépett. A sorozat felvillantja azt a pillanatot, amikor Teng megbíz háromezer hivatalos küldöttet, hogy üzemeket, bányákat, kikötőket, egyetemeket és kutatóintézeteket ismerjenek meg külföldön.

Hivatalos látogatás során Japánban egy vakmerő újságírónak a következőt mondta a Szenszaku-szigetek (vagy Daoju-szigetek) vitatott fennhatóságáról: „Ezt a kérdést ráérünk majd úgy tíz év múlva felvetni. A következő generációk kezelhetik és megoldhatják a problémát.” Képletes balegyenes ez Hszi Csin-pingnek a tévéképernyőn keresztül, hiszen a jelenlegi elnök külpolitikájának és belső propagandájának fókuszában a szigetek ügye áll.

A sorozat egyben átadási „ünnepségként”, a staféta képletes átadásaként is szolgált az akkori szemtanúk s a mostani vezetők között. „A tévénézők láthatják majd, hogy Hszi Csin-ping ugyanazon az úton halad, mint Teng Hsziao-ping”, lelkendezett a *Zsemin Zsibao* 2014. augusztus 13-i száma a tévésorozatok népszerűsítése érdekében.^[2] Egy héttel később Hszi a Népi Nagycsarnokban dicsőítő beszédet mondott Teng kapcsán, csak Teng „nagyságát” 23 alkalommal említette meg, mielőtt bejelentette volna: „Továbbra is, habozás nélkül a reformok és a nyitás útján haladunk.”^[3]

Azonban a sorozat egyik elemét sem a színészek, sem a politikusok nem tudták befolyásolni, ez pedig nem más, mint Peking szürke ege. A 2010-es évek szmogja – az erőltetett fejlesztések következménye – szinte minden részben megragadja a néző tekintetét.

Fordította: Tóth Zsolt

---

[1] Une série sur Deng Xiaoping lève le voile sur des années clés [Tévésorozat Teng Hsziao-ping legfontosabb éveiről], *Le Quotidien du peuple*, 2014. augusztus 3., <http://french.peopledaily.com.cn>

[2] Ibid.

[3] Xi Jinping perpétue l'héritage de Deng Xiaoping en maintenant la voie unique de la Chine [Hszi Csin-ping folytatja a Teng Hsziao-ping által kijelölt Kína számára egyetlen járható úton], *Szinhua*, 2014. augusztus 20., <http://french.xinhuanet.com>

Je suis Grec - öröm, illúziók nélkül

Hegy Gyula

A Sziriza győzelme és a szocializmus

Azon a napon, amikor Budapesten megalakult a körülbelül századik „ellenzéki összefogás”, Görögországban a parlamenti mandátumok felét elnyerte a Radikális Baloldal Koalíciója, a Sziriza. A Sziriza kétségtelenül nem az amerikai követség támogatásától, és nem is a liberális eszmék újramelegítésétől várta a győzelmet, hanem a valódi baloldal újjászervezésével rázta fel a görög társadalmat. Előbb egyesíteni tudta – elveik feladása nélkül – a különböző kommunista, szocialista, zöld, trockista és egyéb balos csoportokat, majd olyan programot alkotott, amely reális megoldást kínál a válságból és tespedésből való kilábalásra. Ami a személyeket illeti, az új pártban egyaránt helyet és feladatot kapott a kilencvenéves kommunista Manolisz Glezosz, az antifasiszta ellenállás hőse, számos volt maoista, sok zöld szimpatizáns, és a diáktüntetések ismertté vált, egykori ifjúkommunista aktivista, Alekszisz Ciprasz, aki a párt karizmatikus vezetője lett. Ami pedig a 2015-ös választásokra összeállított programjukat illeti, arról elmondható, hogy bátor, közérthető, de számol a realitásokkal is.

Nem a szocializmus azonnali megvalósítását ígéri, hanem az elmúlt évek megszorításainak végét, a nélkülözésbe döntött milliók megsegítését, a korrupció megszüntetését. És a kirívó igazságtalanságok elleni küzdelmet mind a nemzetközi pénzügyi kapcsolatokban, mind az országon belül. Egyszerre lép fel az EU szegényebb államait automatikusan kizsákmányoló uniós pénzügyi mechanizmusok, és a görög társadalom javain élősködő helyi szupergazdagok ellen.

Minden, őszintén baloldali ember örült vasárnap éjjel a Sziriza győzelmének, és lélekben ott volt a győzelmet ünneplő, önfelelt athéni utcai karneválon. De van ideje az ünneplésnek, és van ideje a józan mérlegelésnek. Egy-két évtizede a görögök ugyanilyen lelkesen ünnepelték a Paszok, a szocialista párt győzelmét. A Paszok azóta belebukott a neoliberais gazdaságpolitikába, a korrupcióba, a jobboldallal való mutyizásba, ami intő példa lehet minden szocialista-szociáldemokrata párt számára Európában. A Szirizának nagyon keskeny pallón kell egyensúlyoznia ahhoz, hogy ne adja fel radikális baloldali elveit, ne hódoljon be a nemzetközi bankárvilágnak, de merevségével ne is taszítsa államcsödbe Görögországot. De más demokratikus megoldás nincs. Ha a görög nép a Szirizában is csalódik, ha kiderül, hogy demokratikus úton egyszerűen nem lehet megoldani a válságot, akkor nagyon veszélyes és kegyetlen dolgok történhetnek Görögországban. Amely ország ráadásul – noha a média keveset beszél erről – a Földközi-tenger keleti medencéjének kulcsa, és Európa biztonságának az egyik sarokpontja. Az európai baloldalnak és minden demokratikus erőnek ezért most szolidaritást kell vállalnia a Szirizával. Ha a görögöknek nincs joguk demokratikus úton megválasztani a saját jövőjüket, akkor az egész európai demokrácia értelme megkérdőjeleződik.

Azt persze látni kell, hogy a Sziriza elsőpró győzelme is csak a szavazatok 36%-át jelenti. A kisebb baloldali pártokkal együtt a szavazók mintegy 50-55%-a szavazott balra, ez a becslés azért nem pontosabb, mert egyrészt a Paszok, másrészt a Folyó (Te Potami) baloldalisága vitatható. Ez utóbbi párt még a Szirizánál is frissebb, tavaly alapította egy újságíró, Sztavrosz Teodorakis, és egyértelműen EU-barát, balliberális erő. Sokan ezt látták a Sziriza legvalószínűbb koalíciós partnerének, különösen, hogy Ciprasz az EU-n és az eurózónán belül szeretne az eddignél jobb feltételeket kiharcolni Görögország számára. De Ciprasz választása hétfőn a Független Görögök (ANEL) pártra esett, amely erősen jobboldali, euroszkeptikus, bevándorlás-ellenes, és az oktatásban növelné az

ortodox egyház befolyását. Ezt a partnerválasztást csak az indokolhatja, hogy az ANEL nagyon kemény álláspontot képvisel Brüsszellel szemben. Azok számára, akik valódi szocialista fordulatot várnak, kijózanító lehet, hogy a Görög Kommunista Párt lényegében szóba sem kerül potenciális partnerként. De nyilván helyesebb is, ha a radikális baloldalnak marad egy „tartaléka” a társadalomban.

Három dolog biztos. Egyrészt az Európai Unió szegényebb, perifériára szoruló déli és keleti országaiban a baloldalnak radikálisan meg kell újulnia, és nemcsak a neoliberais gazdaságpolitikával, hanem a gazdagabb tagállamok önzését szolgáló uniós mechanizmusokkal szemben is fel kell lépnie. Nem elég a Blair-Schröder féle elátkozott „harmadik úttal” szakítani, igyekezni kell az egyenlőtlen gazdasági és pénzügyi viszonyokat is felszámolni, elérve, hogy az Európai Unió valóban a szegényebb tagállamok felzárkózását szolgálja. Másrészt látni kell, hogy a radikális baloldal csak szocialista alapon szerveződhet meg, építhet a kommunista tradíciókra is, de a szocializmus deklarálása helyett legelőször is a társadalom többségét sújtó megszorítások ellen kell küzdenie. Harmadrészt semmilyen közösséget sem vállalhat a jobboldali, idegenellenes demagógiával, az euroszkepticizmussal. Reméljük, hogy ezt a Sziriza is így látja. A bankárok Unióját nem a nemzeti bezárkózásnak, hanem a népek, a dolgozó emberek Uniójának kell leváltania.

Nemzetkarakterológia: torzító tükör?

Kovács Ilona

Sztanó László *Taljánok, olaszok, digók* című könyvéről

(Budapest, Corvina, 2014.)

Hálás témához nyúlt a kiváló italianista Sztanó László, amikor a közhelyek egyik legszívósabbikát, a közkézen forgó és folyton előcibált sommás nemzetképeket tűzte tollhegyre. Doktori értekezéséből szerkesztett és publikált *Taljánok, olaszok, digók* című könyve imponáló anyagismerettel és szórakoztatóan tárja elénk az olaszokkal kapcsolatos ítéletek és előítéletek egész tárházát. Sok régi és modern anekdotával megtűzdelt értekezése olyan széles horizontú, hogy nehéz válogatni a sok ízes, gyakran népi jellegű közhely között. Külön erénye, hogy közhelyekről úgy tud írni, hogy egyrészt soha nem válik banálissá, másrészt nagy tudományos apparátusát soha nem

érzi tehernek az olvasó.

Ez a körkép nem előzmények nélküli, hiszen a Corvina Kiadó kulturális szótárai között ő írta néhány évvel ezelőtt az olasz kötetet (*Olasz-magyar kulturális szótár*, 2008). Az 1998-ban indított sorozatban a kiadó és a szerzők több hasonló, egy-egy kultúrára és nyelvre vonatkozó tematikus és nyelvi gyűjtésre vállalkoztak, és az így keletkezett anyagból sokszínű kézikönyveket jelentettek meg a nyelvészet, történelem és kultúrtörténet területeit szótárszerűen feldolgozva.^[1] Bár a műfaj rendkívül nehéz, mert nem szótárat és nem lexikont kell írni, hanem egyszerre mindezt és mégis mást, a köznyelvi és irodalmi fordulatokat-szólásokat összegyűjtve és magyarázva mindegyik kötet rendkívül hasznos és üdítő olvasmány. Még az illető nyelvet anyanyelvi szinten ismerők számára sem fölösleges az ilyen kézikönyv, hiszen a szólások és mondások eredete, története külön tanulást és kutatást igényel mindenkitől és ráadásul mindig szórakoztató is.

A legújabb kötet alcíme (*Nemzeti sztereotípiák fogságában*) egyértelművé teszi, amit már a cím is sugall, hogy a különböző kifejezések mögött gyakran pejoratív vélekedések húzódnak meg, sajnos, nem pedig dicséret, tisztelet és tolerancia a másság iránt. A könyv tematikája szorosan kapcsolódik a korábbi „szótár” korpuszához, nyilvánvalóan a két kutatás párhuzamosan folyt, de a most megjelent kötet nagyobb elméleti háttérrel és történeti kontextust ad a sémák megértéséhez. A téma feldolgozása elválaszthatatlan az utazásoktól és a történeti kapcsolatoktól a különböző népek között. Érthető tehát, hogy a gondolatmenet rögtön a kezdő fejezetben összefüggésbe hozza az utazásokat és a sztereotípiákat, és az utazási irodalomból, mint írásos dokumentumok együtteséből kiindulva járja körbe a kérdéskört.

A szerző első lépésként - elkerülhetetlen állomása ez minden szubjektív vallomásokkal dolgozó kutatónak - megkérdőjelezi a személyes tapasztalat hitelességét, amit a tanúvallomások és visszaemlékezések minden szakavatott ismerője megerősít. A vélemények és „igazságnak” tekintett „tények” gyakran nem a valóságból fakadnak, hiszen a világ megismerése közvetlenül nem adott a számunkra. Ezzel szemben igen nehéz küzdeni az ilyen „meggyőződések” ellen: pl. a néplélek fogalma és mibenléte sokak számára evidencia, holott nincs komolyan definiálva és vajmi kevés köze van az élet sokszínű (és egyénekre lebontva sokrétű) jelenségeihez, mégis kiirthatatlanul beleivódott a közgondolkodásba. Objektivitásra törekedni csak a tudósnak célja, a beszélők körében évszázadokon át hagyományozódnak a sémák. Szerencsére a témát évtizedek óta kutató és jól ismerő szerző elméleti oldalról is körüljárja a nemzetkarakterológia forrásait és lélektani dimenzióit, mindenütt konkrét idézetekkel és történetekkel tűzdelve meg sokoldalú körképét, amely igen tanulságos.

A tapasztalat mint a hitelesség garanciája tehát Sztanó László szerint is fikció: képzelgésekből, fantazmagóriákból vagy tévedésekből, ingatag feltevésekből alkotott torzító kép. Állítását igen meggyőzően bizonyítja, írásos és szóbeli forrásokra hivatkozva. A legelső, tollhegyre tűzött hiedelem az, hogy a valóság, ebben az esetben egy ország, nép, civilizáció vagy kultúra megismerésének legjobb módja az említett helyek bejárása és az emberekkel való találkozás. Ez a felfogás, ahogyan sok-sok adat alapján kifejti, a XVII. század óta vált közkeletűvé, párhuzamosan a tudomány empirikus felfogásának és gyakorlatának meghonosodásával. (33.o.) Galilei óta tekintik alapelvnek a tudományos kutatásban, ami helyén való, viszont félrevezető ugyanilyen meggyőzőerejű érveként hadakozni vele a mindennapi életben. Az útleírások használata komoly adatgyűjtés és meghatározott szempontrendszer szerinti értékelés nélkül csak részleges tudás, és mindmáig ilyen esetleges állítások szolgálnak később az ugyanolyan esetleges és torzító nemzetképek alapjává.

Ehhez a témához szeretném hozzáfűzni, hogy az úti beszámolók még a személyes élmények szintjén sem megbízhatóak. Objektivitásra törekvő, mértékadó körökben közismert, és sok-sok életrajz és monográfia bizonyítja, hogy az útikönyvek egymást másolják, ugyanazok az ismertetések hagyományozódnak hosszú időn keresztül egyik kézikönyvről a másikra, amíg valaki új szempontú, pl. gyakorlati tanácsokkal kiegészített, modernebb bédekert nem készít, az előzőeket ugyancsak felhasználva a történeti-művészettörténeti tudnivalók előadásában. Még ennél is sokkal súlyosabb tény, hogy egyes szerzők saját tapasztalatuknak tüntetik fel az útikönyvekből merített „élményeket”, tovább torzítva személyes beszámolóikat. Erre csak egy-két érdekes példát szeretnék említeni a francia nyelvű irodalomból. Mindkettő megcáfolhatatlan: az egyik Chateaubriand esete az útikönyvekkel. A *Síron-túli emlékiratok (Mémoires d'Outre-tombe)* és még számos regény, továbbá esszé és értekezés jeles szerzője, észak-amerikai útja leírásában (1827) megfordított egyes útirányokat, mivel nem figyelt arra, hogy az általa felhasznált guide helyenként más kiindulópontból sorolja fel az út állomásait. Erre egyik életrajzírója (Henri Guillemin) hívta fel a figyelmet, de tudnék sok-sok más mulatságos példát említeni. Elég kivételes pl. Casanova esete, aki teljesen érzéketlen volt a tájszépségek iránt, és a tárgyilagosság sem kenyerere, tehát szinte mindig másodlagos forrásokat használt emlékezéseiben (*Életem története, Histoire de ma vie*). Helyenként gátlástalanul bevallja, hogy nem maga írja le a bejárt országokat, városokat, népeket és tájakat, hanem máshonnan meríti tudását. Ötletszerűen néha hivatkozik forrásaira, de legtöbbször nem (ebben az esetben a filológusok mutatták ki az átvételeket), viszont a különböző népek jellemzésében nyilvánvalóan saját sikeres kalandjai vagy csúfos felsülései, sőt az egyes nyelvekhez való személyes viszonya[ii] alapján értékeli igen elfogultan a különböző nemzeteket. A szembeszökő elfogultságok nála legalább meggátolják az olvasót vagy szemlélőt abban, hogy készpénznek vegyen minden állítást, de a Sztanó László könyvében elemzett források (v.ö. 32-93.o.) többsége megtévesztő, elfogult vagy részleges, és csakugyan tévútra vezetett sokakat.

A kiváló italianista elméleti szempontból is megközelíti mindezeket a kérdéseket, olyan fejezetekben, amelyek a sztereotípa-gyártás technikáit, rendszereit, terjedési módjait és jellemzőit tárgyalják (77-107.o.). A szemléleti és módszertani alapvetés után konkrétan ismerteti az Itáliával kapcsolatos sablonokat (amilyenek a mítoszok, az ellen-mítoszok és mindezeket történeti fejlődésük tükrében szemlélteti:107-171.o.). A történelem fogságába került és az éghajlati sémák által gúzsba kötött gondolkodásban kitermelt sablonokat élvezetes anekdotákkal kíséri végig a történelmen a könyv többi részében (375-507, mielőtt az „Ilyenek az olaszok?” címet viselő zárófejezetben (531-536.o.) kísérletet nem tesz arra, hogy összegezze a sokféle ágazó kutatások tanulságait. Akit érdekelnek további részletek, azt gazdag jegyzetanyag és bibliográfia segíti a további tájékozódásban. Az egész kötet a Corvinára jellemző magas színvonalú kiállításban, gondosan szerkesztve jelent meg.

Még ha végleges mérleget nem is lehet vonni, néhány alapigazság egyértelműen kiviláglik a kötetből, és ezek között szerepel az, amit a szerző az olvasó jogos hiányérzetének nevez. A nyitottság, a másság jóindulatú kezelése, a multikulturális érdeklődés az egyes népek viszonyában a többiekhez. Kétségtelen ugyanis, hogy dominálnak az árnyoldalak a könyvben kidolgozott körképben. Holott Itáliáról van szó, sokak úti céljáról és vágyképéről, mégis: a dallamos hangzású nyelv, az „édes olasz nyelv” kivételével a tárgyalt „sztereotípiák mind meglehetősen negatív színben tüntetik fel az olaszokat. (De még az „édes olasz nyelv is sokakat érmelyít.)” Nehéz elhessegetni a negatív mérleg láttán a XVIII. századi „derék vadember” (Bon Sauvage) képzetét, és a szerző is felidézi ezt a furcsa alakot,

amely az Európa-központú gondolkodás egyik bonyolult, de semmiképpen sem hízelgő terméke. Ráadásul, a közhelyeket nem „vademberek” alkották rólunk vagy egymásról, hanem művelt franciák, németek, magyarok, stb. keresztbe-kasul. A könyv olvasása gyakran fakaszt nevetést, de némi keserű szájízt is hagy maga után: miért csak ilyen torzító tükröt tudunk magunk és mások elé tartani? Talán nem csak a tükör torzít?

---

[i] A Corvina sorozatának eddigi kötetei: Bart István: *Angol - magyar kulturális szótár*, 1998, *Amerikai Magyar kulturális szótár*, 2000; *La Hongrie et les Hongrois*, 2001., más szerzőktől: Ádám Péter: *Francia-Magyar Kulturális Szótár*, 2004. Soproni András: *Orosz kulturális szótár*, 2008., ill. Sztanó László idézett műve, 2008.

[ii] A nem neolatin nyelveket pl. eleve nem tudta (és akarta) megtanulni, és emiatt az oroszokról, lengyelekről, németekről és angolokról alkotott képe nevetségesen egyoldalú és nyilvánvalóan hamis.

Sziríza: a homokszem a gépezetben

Eric Toussaint

A genfi „Le Courier” nevű napilap interjúja Eric Toussaint-nal, belga közgazdással, aki az államadósságok kérdésének szakértője és több latin-amerikai baloldali kormánynak volt tanácsadója. Az interjú február 4-én készült, azaz Európai Központi Bank döntése akkor még csak lehetőség, valószínűség volt – de közgazdásunk hozzáértését mutatja, hogy jóslata fényesen bevált, az EKB február 4-én, szerda este, megtagadta a görög bankok refinanszírozását.

Hogyan értékeli a Sziríza vezette kormány a gazdaság területén végrehajtott első lépéseit?

Ezek az első intézkedések azokat a politikákat érintették, melyek igazságtalanok, népszerűtlenek és az ország számára pusztító hatásúak voltak. Konkrétan arról van szó, hogy a kormány ingyen áramot biztosít mintegy 300 000 háztatásnak, akik eddig áram nélkül éltek; visszaállítja a minimálbért a régebbi szintre (azaz 751 euróra); újrafoglalkoztat mintegy 3 500 elbocsátott dolgozót; feloszlatja azt a szervezetet, melyet a Trojka hozott létre a privatizáció lebonyolítására; lemond Szaloniki és Pireusz kikötőjének eladásáról... Egyszóval a kormány meg tudta mutatni, hogy tiszteletben tartja azt a mandátumot, mellyel a görög nép felruházta. Ennek csak örülhetünk.

A kormány összetétele, elsősorban Janisz Varufakisz a pénzügyi kulcstárca élére való kinevezése, megfelel ennek a szellemiségnek?

Részemről elég sajnálatosnak tartom, hogy csak férfiakat találunk a tíz „szuperminiszteri” tárca élén, noha kétségkívül vannak női miniszter-helyettesek igen fontos tárcáknál is. Gazdasági területen azt mondhatjuk, hogy noha Varufakisz a médiák sztárja, azonban a kulcsembert, a miniszterelnök-helyettes Jannisz Dragaszakisz, aki inkább a Sziríza mérsékelt szárnyához áll közel. Maga a kormány a bölcs egyensúlykeresés eredménye. Még felhívnám a figyelmet Giorgosz Katrugalosz igen fontos szerepére, aki a közigazgatási reformért felelős tárca élén áll, ő jelentette be az elbocsátott dolgozók újraalkalmazását. Egy jogászról van szó, aki velünk együtt dolgozott a görög államadósság állampolgári felülvizsgálatáért!

Panosz Kammenosz védelmi miniszterré való kinevezése és a Sziríza az ANEL nevű jobboldali párttal való szövetsége meglehetősen nehézé tesz olyan választási ígéretek teljesítését, mint az Egyház fokozottabb adózásra való kényszerítése, vagy a szent tehénnek tartott hadsereg megfejtése.

Ez így van. Ez két igen aggasztó kérdés. De már nagyjából másfél éve Alekszisz Ciprasz egyre gyakrabban beszélt pozitívan az Egyházzal, mint amely gyógyírt nyújthat a társadalomnak a megszorítások által okozott sebeire. Egyre inkább elfelejtette említeni annak szükségességét, hogy ennek a hatalmas ingatlantulajdonnal rendelkező intézménynek jobban hozzá kellene járulnia a közügyek finanszírozásához.

Ami Panosz Kammenosz jelenlétét illet a védelmi tárca élén, ez természetesen egy üzenet a hadseregnek: a Szíria titeket nem fog bántani. Márpedig a görög védelmi költségvetés arányosan az egyik legmagasabb az Európai Unióban. Németország és Franciaország, a görög hadsereg elsőszámú beszállítói, már eddig is komoly figyelemmel kísérték, hogy a megszorítások ne érintsék túlzottan ezt a területet. Másrészt Panosz Kammenosz elég szoros felügyeletet kapott miniszter-helyettese, a görög-argentin Kosztasz Iszikosz személyében, aki a Montoneros volt guerillája és a Szíria balszárnyához tartozik.

Azt is tegyük hozzá mindehhez, hogy egy rasszista bűzt árasztó párt kormányban való jelenléte ellenére, a kormány első döntései közé tartozott, hogy görög állampolgárságot adott a bevándorlók az országban született vagy felnevelkedett gyermekeinek. Ez a görög környezetben igen fontos lépés volt, hiszen az előző kormány alig titkoltan pengetett idegenellenes húrokat. A Szíria lépései eddig az mutatják, hogy az ANEL-lal való szövetség csak a gazdasági kérdésekre terjed ki, ennek a szövetségnek nem a bevándorlók fogják megfizetni az árát.

Az államadósság kulcskérdését illetően a Szíria a törlesztés felfüggesztését javasolja, amelyet aztán a növekedés üteméhez igazítanak.

Ha ez a helyzet, ez már önmagában is változást jelent a görög álláspontban, amely minden bizonnyal az euró-zóna vezető személyiségei heves negatív reakcióinak köszönhető. Utóbbiak legfeljebb a visszafizetés átütemezésére lennének hajlandóak... A törlesztés felfüggesztése, ahogy az adósság felülvizsgálata is része a Szíria a nyilvánosság előtt is hangoztatott lehetőségeinek, de csak második körben. A kormány első körös stratégiája a tárgyalások megkezdésének követelése és egy nemzetközi konferencia összehívása minden államadósság kérdéséről. Ez utóbbi azt az akaratot jelzi, hogy a vitát az európai intézményekbe importálják, delegitímálva ezzel magát a Trojkát (Európai Központi Bank, IMF, EU).

Úgy tűnik, hogy a frontvonalak megfagytak: blöffölés zajlik, ahol mindenki emeli a tétet, vagy tényleg lehetetlen a dialógus?

Én az utóbbira hajlok. A Szíria két alapvető dolgot javasol: mi megtartjuk a költségvetési egyensúlyunkat – elég kevés európai kormány büszkélkedhet ilyesmivel –, de megváltoztatjuk a terhek elosztását, csökkentve azok terheit, akik a válság áldozatai illetve növelve azokéit, akik a nyertesei. Másrészt: tárgyalásokat indítunk az adósság csökkentéséről. Ezzel szemben az európai vezetőknek maga az államadósság csak eszköz arra, hogy ráerőszakolják az országokra a strukturális átalakítások neoliberais programját, melyet a Szíria éppen le akar állítani. Semmiféle kompromisszum nem látszik lehetségesnek. Annyit állíthatunk, hogy ha a Szíria azt mondta volna, hogy „oké, folytatjuk tovább a neoliberais politikákat, de ti csökkentsétek az adósságot”, akkor az EU azt talán elfogadta volna. Valójában arról van szó, hogy Európa arra akarja rákényszeríteni Cipraszt, hogy megszegje a szavát. Talán nem is mondtak neki nagyon mást, mint hogy „nézze Hollande-ot, ő már megtette ezt maga előtt, tegyen maga is úgy mint mindenki más, viselkedjen normálisan, ne térjen le az útról”...

A mostani hétnek a legfontosabb eseménye éppen ez volt: a Szíria homokszemet szórt a gépezetbe. Ez az, ami döntő jelentőségű.

Milyen fegyverekkel rendelkezik a két oldal az elkerülhetetlen összecsapás előtt?

A számok jól mutatják a kihívás nagyságát. Ebben az évben Görögországnak 21 milliárd eurót kell visszafizetnie több részletben, a nagy részét egyfelől márciusban, másfelől július-augusztusban. Ezt így tervezte az

előző kormány és a Trojka: utóbbi további kölcsönt nyújtana, feltéve ha az ország folytatja a privatizációt és a megszorítási terv más részleteit, amelyből Görögország fizetni tudná ezt a törlesztést.

Ebben a helyzetben a Szirízia fegyvere igen egyszerű: felfüggeszteni a törlesztést. Ezután, legalábbis az én véleményem szerint, a görög kormánynak létre kell hozni az adósság felülvizsgálatára egy bizottságot, amely meghatározná, hogy mely kölcsönök legitimek, azaz visszafizetendőek. Ez a felülvizsgálat jogi érveket nyújtana a törlesztés felülvizsgálatához, vagy akár az illegálisnak – azaz az ország belső rendjének és a nemzetközi szerződéseknek nem megfelelő szerződések – tekintett kölcsönök eltörléséhez.

Egyébként találtam az EU belső szabályzatában egy 2013-as kitétel, amely kötelez minden strukturális reformok alá vont országot, hogy vizsgálja meg a saját államadósságát azért, hogy tisztába tegye, hogy ezek az adósságok miért értek el ilyen szintet és esetlegesen azért, hogy kiderítsenek szabálytalanságokat.

Hogyan lehetne egy demokratikusan megválasztott kormány által kötött szerződésből következő adósság illegitim?

Elsősorban arról van szó, hogy ezen kölcsönök oktrojálásakor visszaéltek bizonyos feltételekkel. Arra kényszerítették Görögországot, hogy olyan társadalmi ellen-reformokat hajtson végre, amelyek megsértettek bizonyos jogokat, másrésről maga a megszorítási politika rombolta le a gazdaságot és tette lehetetlenné a visszafizetést. Azt is ki tudjuk mutatni, hogy a kormány törvénytelenül cselekedett bizonyos magánérdekek javára, amely megsemmisítheti a tranzakció jogi érvényét. A görög államadósság felülvizsgálata nem túl nehezen végrehajtható dolog: az adósság 80 százaléka a Trojka kezében van és nem régebbi 2010-nél.

Ön is azt mondja, hogy a görög hitelek nagy része az európai államok kezében van. Nem igazságtalan megfizettetni ezeket az európai adófizetőkkel?

Ezeknek az államoknak a parlamentjei hamis ürügyekre hivatkozva vették magukra ezeket a hiteleket. Azt mondták nekik, hogy „meg kell menteni Görögországot”, „segíteni kell a szegény görög nyugdíjasokon”, miközben a valóság az volt, hogy a francia, a német és a belga kormányt a saját bankjaik ösztönözték, akik megijedtek, hogy Görögország nem lesz képes visszafizetni az ezen bankok által adott, nagy kockázatú és még nagyobb hozamú, hiteleket. Merkelnek és Sarkozy-nak az volt a célja, hogy lehetőséget adjanak a bankjaiknak, hogy kimeneküljenek nagyobb károk nélkül ezekből a hitelekből, miközben még hasznot is húzhatnak az antiszociális intézkedésekből és a privatizációból. A valóságban nem megmentették a görög nyugdíjakat, hanem csökkentették azokat! Ennek következtében, ha a cél az volt, hogy megmentésük a hitelező bankokat, akkor most a kormányoknak nincs más teendőjük, mint adó révén ezekre a bankokra hárítani az adósság eltörlésének a költségeit.

Másrésről az az igazság, hogy a szóban forgó összegek az EU számára nem olyan fontosak. A nemzetközi tőzsdék reakciójának a hiánya a görög eseményekre, jól mutatja, hogy nincs rendszerszintű kockázatról szó. A frontok mostani megmerevedése inkább ideológiai kérdés. Az EU számára az az igazi kockázat, hogy ebből precedens lehet, azaz egy ország bent tud maradni úgy az Unióban, hogy nem hajtja végre a neoliberális politikákat. Megbuktatni a Sziríziát jelzés a ciprusi, portugál, ír és spanyol választóknak. Természetesen főleg az utóbbiaknak, akik nagyon is hajlandónak látszanak, hogy néhány hónap múlva a Podemost válasszák.

Konkréтан a hitelek visszafizetésének felfüggesztése magával hozná az európai pénzek folyósításának leállítását és Görögország számára a piacon felvehető hitelek kamatának a robbanását. Előfordulhat, hogy az államnak egyszerűen nem lesz elég pénze?

Nem. Semmi sem látszik azt jelezni, hogy a költségvetés ne lenne egyensúlyban, ha pedig ez a helyzet, akkor Görögországnak nincs szüksége az európai utalásokra, amelyeket egyébiránt amúgy is törlesztésre költene. Igen csekély az az összeg, amelyre Görögországnak szüksége van a nemzetközi pénzügyi piacokról. Egyébként a kamatok már egy hete az egekben vannak, pedig akkor a felfüggesztés még szóba sem került.

Melyek az EU eszközei, hogy megfojtsa Görögországot?

A görög bankoknak nagyon rosszul megy a sora, annál is inkább mert a tulajdonosaik a tőkésítésüket a tőzsdéről oldották meg. Ezek a bankok hiteleket vesznek fel az Európai Központi Banktól (BCE), hogy biztosítsák a likviditásukat. Szerintem a BCE le fogja állítani ezeket a hiteleket akár még azt is kockáztatva, hogy a görög bankrendszer összeomlik. Ezzel a veszéllyel szemben Görögországnak gyorsan cselekednie kell: ki kell sajátítani ezeket az intézményeket és köztulajdonba kell vennie őket. Ez maga után fogja vonni a Sziríza programjának radikalizálódását.

A görög kormányzat reménykedhet valódi nemzetközi támogatásban?

A társadalmi mozgalmak részéről természetesen igen! Az utóbbi hetekben láthattuk, hogy számos mozgalom, amely eddig sohasem támogatott egy politikai pártot, most a Sziríza érdekében átlépte ezt a határt! Ez a támogatás, főleg az EU nagy országait illetően, még igen fontos lehet. Ha a nagy német szakszervezetek, mint a DGB vagy a Verdi nyíltan támogatásukról biztosítanak a Szirízát és közölnék a CDU-SPD kormánnyal, hogy „el a kezekkel Görögországtól”, az azért hatna. Az Unió kívüli országokat illetően nem elképzelhetetlen, hogy lesznek kormányok, melyek merőben opportunisták miatt támogatni fogják Görögországot, elsősorban persze Oroszországra gondolok. Ha Oroszország hajlandó lenne néhány milliárd eurónyi alacsony kamatú kölcsönt nyújtani feltételek nélkül, az segíthetne Görögországon. Persze én is azt gondolom, hogy jobb volna, ha ezt más kormány tenné meg. Tíz évvel ezelőtt Hugo Chavez alighanem maga jelentkezett volna, de ma Venezuelának nincsenek erre pénzügyi eszközei.

Van egy kérdés, amely nagyon izgatja a közgazdászokat: a Sziríza által képviselt szakítás az eddigi politikákkal lehetséges az euró-zónán belül maradva? Mit gondol erről?

Ej, hát meglátjuk! A Szirízának van egy remek formulája: „semmi áldozatot az euróért”, mert az nem érdemli meg. A Sziríza nem fogja maga javasolni, hogy kilépjön az ország az euró-zónából, elsősorban azért mert a görögök nagy része nagyon is ragaszkodik a közös európai pénzhez. Ehhez még hozzátehetjük, hogy a kilépésnek csak akkor lenne értelme, ha köztulajdonba veszik a bankokat és sikerült kemény ellenőrzés alatt tartani a tőke áramlását – éppen ez magyarázza a Sziríza balszárnyának is a visszafogottságát ebben a kérdésben. És persze arról is szó van, hogy egy ilyen lépés csak élezné a konfliktust Európával.

A kormány számára ennek az lenne az értelme, hogy lehetőség nyílna számukra a Nemzeti Bank felé való eladósodásra, immár az új valutában. Mindez azzal a feltétellel persze, hogy a lakosság megőrzi a bizalmát ebben az „új drachmában”. Emellett el lehet képzelni egy ún. redisztributív pénzügyi reformot is: azaz, hogy a régi és az új pénz között létező átváltási arány a tranzakció volumenétől függjön [azaz aki több pénzt vált át, az rosszabb átváltási kulccsal tehetné ezt meg]. Ezzel kedvezőbb helyzetbe lehetne hozni a szegényebbeket. Erre egyébként már volt is példa a második világháború utáni Belgiumban: ez egyébként jó eszköz az infláció féken tartására is.

Ezzel szemben egy esetleges valuta-leértékelés abból a célból, hogy kedvezőbb helyzetbe hozzuk a görög kivitelt, igen kockázatos lenne a görög lakosság vásárlóereje számára. És persze ezáltal továbbra is a versenyképesség logikáján belül maradunk.

Az euró-zóna államainak semmi érdekük sem fűződik Görögország kizárásához.

Ez így van, kivéve akkor, ha politikai célzatú büntetésként kezeljük. Megmutatjuk, hogy hogyan jár mindenki, aki lázadni merészel... Egyébként a kizárásnak nincsenek megfelelő jogi mechanizmusai se!

A mostani kontextusban a Sziríza intézkedései bátrak, de hát azért mégiscsak arról van szó, hogy egy korábbi helyzetbe akarják visszavezetni az országot, nincs szó igazi progresszióról. Meg persze ott van az európai New Deal ötlete is.

Milyen igazában a Sziríza politikai programja?

Őszintén szólva ezt én is gyakran megkérdem magamtól. De hát pár hónap múlva úgy is választ tudunk majd adni erre a kérdésre. Ezidáig arról volt szó, hogy visszatérünk egy némileg szociálisabb államhoz. De még mindig igen távol vagyunk a válságot megelőző helyzettől! Most túllépve magán a Szirízán, régi aggodalmam, hogy az európai radikális baloldal képtelen arra, hogy az irányított kapitalizmus horizontjain túlmutató hatalmi alternatívát dolgozzon ki. Persze az erőviszonyok enyhén szólva nem kedvezőek, a szociális jogok visszaállítása pedig kétségkívül egy lépés előre. De hát annyi áldozatot hoztak népeink! A kapitalizmus olyan tisztán megmutatta, hogy milyen világba vezet minket, hogy igencsak ideje volna esélyt adni egy emancipatorikus vagy szocialista, nevezzük ahogy akarjuk, programnak, mely értelmében véget vetünk a társadalmi igazságtalanságoknak és a népnek valódi lehetőséget adunk arra, hogy részt vegyen a politikai és gazdasági döntések meghozatalában. Egyszerűen igen sajnálatosnak találom, hogy ennyi szenvedés, ennyi erőfeszítés végeredménye csak egy kissé javított kapitalizmus legyen. Természetesen ezt az átalakulást a nép támogatásával, a maga ritmusában lehet csak véghezvinni. A Szirizát azért választották meg, hogy visszahozzon némi társadalmi igazságosságot, nem azért, hogy végrehajtsa egy radikális emancipatorikus programot. De hogy utóbbi mellé állítsuk egyszer a népet, mégiscsak prezentálni kellene számára egy ilyen irányba mutató tervet, perspektívát. Itt mind az elvek, mind a konkrét javaslatokat illetően komoly lemaradásban vagyunk.

Az eredeti cikk elérhető itt:

http://www.lecourrier.ch/127395/syriza_un_grain_de_sable_dans_l_engrenage Syriza: «Un grain de sable dans l'engrenage»

Fordította: Balázs Gábor

Lecke a diktatúra túlélhetőségéről avagy Irán, a bátor nők földje

Hegy Gyula

Egy ismert mondás szerint Irán a világ legdemokratikusabb diktatúrája és legdiktatórikusabb demokráciája. Ebből annyi igaz, hogy a sah rémuralma után a lakosság szabad akaratából megszavazta az iszlám gyökerű alkotmányt. De hát nem mindenki tudta, mire szavaz, s a mai fiatal nemzedékek nem is vehettek részt a sorsdöntő szavazáson. Ha tovább játszanánk a szavakkal, azt is mondhatnánk, Irán egy igazi "illiberális demokrácia". Vannak választások, de csak a hatalom által jóváhagyott jelöltek között, s ha mégis a leginkább ellenzéki jellegű jelölt győz (ahogy legutóbb történt), akkor valóságos partizánharcot kell folytatnia a legkisebb reformért is.

Jafar Panahi, az egyik legismertebb iráni filmrendező egész pályafutása az efféle partizánharc nehézségét és szépségét példázza. Miközben számos nyugati fesztiválon sikert arattak a filmjei, hazájában többször letartóztatták, 2010-ben pedig hatévi börtönre ítélték, és hús esztendőre eltiltották a filmkészítéstől. De Irán azért nem sztálinista diktatúra, jogrendszere szerencsére eléggé komplikált ahhoz, hogy Panahi szabadlábban legyen, s 2010 óta három filmet is készíthessen. A legutóbbi, a Taxi világpremierjét ezekben a napokban tartották meg a berlini filmfesztiválon.

A Taxi akár jelképe is lehetne annak, hogyan lehet szabadnak maradni egy kis szabadságfokú, de nem totális diktatúrában. Mivel a rendező nem juthatott filmstúdióhoz, kibérelt egy taxit, bele szerelt egy kamerát, és vezetés közben elbeszélgetett az utasaival, Kezdetben „kandi kamerának” indul a dolog, idegeneket is szóra bír a kocsiiban, de aztán feltűnnek az ismerősei, és innen kezdve a taxi voltaképp egy mini stúdió. A legizgalmasabb „utas” egy ügyvédnő, akit Panahihoz hasonlóan szintén eltiltottak hivatása gyakorlásától. De a hivatalos végzés valahol elakadt a bürokrácia útvesztőiben, így most is praktizál, a filmben éppen egy védencéhez siet a börtönbe. A lány azért került vizsgálati fogságba, mert nézőként bement egy férfi röplabda meccsre. A meccsen persze más nők is voltak, de azokat elengedték, egyedül őt vitték börtönbe. Ott éhségstrájkot kezdett, mire az örök behívták az édesanyját, hogy némi hazai falatokkal csábítsa evésre a lányát. Nehéz lenne ennél plasztikusabban leírni az iráni rendszer abszurd kétarcúságát.

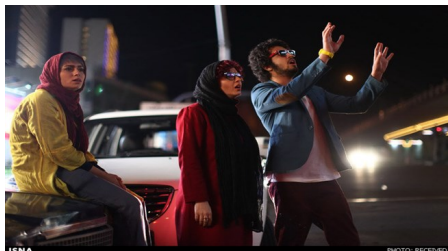
Az ügyvédnő egyike annak a sok iráni értelmiségi nőnek, akik a progresszió legkövetkezetesebb harcosai. Nőként és a demokratikus értékek iránt elkötelezett értelmiségiként kétszeresen is érdekelték a reformokban, hiszen a vallási törvények elsősorban az urbánus nőket sújtják. Noha – s erről nem szól az Amerika-barát „mainstream” sajtó – a helyzetük még mindig jobb, mint Szaúd-Arábiában. Ha valakik, akkor az egyetemekről kikerülő fiatal nők (az egyetemet végzettek többsége nő Iránban) sokat tehetnek a reformokért. Amúgy a sah elleni forradalomban is komoly szerepe volt a fiatal nőknek, akik sajnos nem azt kapták az új rendszertől, amit érdekeltek volna.

A filmben megjelenik a rendező unokahúga is, aki elmondja, milyen tanácsokat kapnak az általános iskola filmszakkörében. A jó filmben, ismétli a tanultakat, a pozitív hős ne hordjon nyakkendőt, legyen szakálla, ne iráni (tehát az iszlám előtti), hanem iszlám hangzású nevet kapjon, és semmiképp se bonyolódjon valamiféle kapcsolatba nővel. Egyáltalán, kerülni kell a „sötét realizmust”, a film valami „jóról” szóljon.

Ellenpontként az utasok között olyan férfi is feltűnik, aki kevesli a halálos ítéleteket, és azt hajtogatja, hogy ha minden tolvajt felakasztanának, akkor jobb lenne a közbiztonság. Menet közben Teheránt is látjuk, amely a

térség legurbanizáltabb metropolisza, s ahol az autó, a mobiltelefon, a tablet a mindennapi élet természetes része. (És a lakói, személyesen is megtapasztaltam, nagyon kedvesek, nyitottak, beszélgetősek.) Ez is furcsa számunkra, hiszen tudatunkban a diktatúra együtt jár az anyagi szűkösséggel.

A Taxit végignézve optimista módon azt gondolhatja az ember, hogy az iráni rendszer minden részletkülönbség ellenére a kádári nyolcvanas évekhez hasonlít. De pesszimista módon attól is félhetünk, hogy a magyar jövőt vetíti elénk, azzal súlyosbítva, hogy a mi ajatollahjaink nem állnak majd meg félúton.

Egy másik iráni filmet is bemutattak Berlinben. Az Atomshizi anyja című filmet egy 1986-os születésű fiatalember, Ali Ahmadzadeh rendezte. Némi túlzással feminista filmnek is mondhatnánk. Két fiatal nő, ráadásul iráni keresztények autózgatnak az éjszakai Teheránban, és közben különös férfiak akadnak rájuk. Az első egy hamisítatlan hipszter, a másik egy Szaddam Husszein-hasonmás, a harmadik meg leginkább egy perzsa Mefisztó. Mindenféle tabu szóba kerül a filmben, még az is, hogy az Argo című, erősen Irán-ellenes amerikai filmet úgymond „mindenki látta Iránban”, nyilván becsempészett kazettákon vagy az interneten keresztül. Egészében azt sugallja a történet, hogy huszonéves hősei – és nyilván az alkotói is – egyszerre unják a rendszert, amiben élniük kell, s azokat a kliséket, amelyeket a Nyugat gondol és terjeszt róluk. Hiszen az urbánus teheráni fiatalság nagyon távol áll az idős ajatollahok világgképétől.

Berlinálé – 2015. február 5-15.

Impresszum

Szerkesztőbizottság

Ádám Péter
Czöndör Gyula
Ferwagner Ákos
Hajdú János
Hegyi Gyula
Hrabák András
Lugosi Győző
Morva Judit
Simon Gergely

Sipos János

Tamás Gáspár Miklós
Drechsler Ágnes

Olvasószerkesztőink:

Balla Zoltán - Gyarmati-Szabó Éva - Posváncz Etelka

e-mail: info@magyardiplo.hu

Kiadó: **Közép-Európai Fejlesztési Egyesület**
ISSN 2061-3083

Magnet Bank

IBAN: HU03 1620 0106 1160 5434 0000 0000

Magyar bankszámlaszám: 16200106-11605434

SWIFT: HBWEHUHB

az egyesület bejegyzett címe: 1088 Budapest, Múzeum u. 7. Kossuth Klub

adószáma: 18270916-1-42

Lapunkat rendszeresen
szemlézi a megújult

www.observer.hu